

Inclusief onderwijs

Een leerlinggerichte dienstverlening
in een inclusieve schoolomgeving

Visietekst van het GO!



9 december 2016



Samenvatting

In een samenleving die verandert en diversifieert is een verregaande mentaliteitswijziging nodig. Ons pedagogisch project is een leidraad waarin gelijke kansen voor iedereen en samen leren samenleven onze belangrijkste maatschappelijke opdrachten zijn.

Precies door deze maatschappelijke opdrachten is inclusief onderwijs geen randgegeven voor een beperkte groep leerlingen. Het is een richtinggevend principe om over de kwaliteit van ons onderwijs na te denken en om een kwalitatieve onderwijsloopbaan voor **elke leerling** te realiseren. We willen meebouwen aan een inclusieve samenleving en we gaan uit van de verbondenheid tussen mensen om met verschillen om te gaan.

Deze benadering plaatst ons voor grote uitdagingen. Het betekent dat we moeten groeien naar een flexibel onderwijsmodel met een brede, open en inclusieve schoolomgeving waarin we tegemoet moeten komen aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van elke leerling. Hiervoor moeten we verbindingen maken tussen een pedagogisch-didactische visie, leerlinggerichte dienstverlening, infrastructuur en het inrichten van de beschikbare ruimte.

Om het onderwijsproces van elke leerling een maximale betekenis te geven

- kijken we samen met leerlingen naar hun eigen interesses, talenten, leerstijlen, leerplezier en mogelijkheden en stimuleren hen om te groeien en hun intrinsieke motivatie aan te spreken;
- kijken we naar het complexe samenspel tussen onderwijs- en opvoedingsbehoeften, infrastructuur en materialen, financiële en personele mogelijkheden, lokale situaties en overkoepelende wetgevende kaders;
- waarborgen we voortdurende samenwerking en wisselwerking tussen het onderwijs zelf en andere sectoren;
- komen we tegemoet aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van elke leerling, in kaart gebracht door handelingsgerichte diagnostiek. We bieden aangepaste zorg- en onderwijsvoorzieningen waarbij beperkingen en barrières gemilderd of weggewerkt worden;
- is het buitengewoon onderwijs niet noodzakelijk een plaats maar een leerlinggerichte dienstverlening. Deze dienstverlening kan gaan over het versterken en ondersteunen van een (school)team, over individuele interventies of over structurele en permanente ondersteuning en omkadering van leerlingen;
- waarborgen we continuïteit tussen de onderwijsniveaus en onderwijsvormen, ook in het niet-leerplichtonderwijs.
- groeien we naar schoolgebouwen die met hun uitrusting tegemoet kunnen komen aan verscheiden behoeften en die ruimte bieden om het onderwijs op diverse manieren te organiseren.

De groei naar inclusie is een visie op lange termijn en zal gefaseerd verlopen. Het impliceert een cultuurverandering die enkel geleidelijk vorm kan krijgen. Toch doen er zich vandaag al opportuniteiten voor, binnen en buiten de contouren van het M-decreet, om bouwstenen te leggen voor inclusief onderwijs.





Inhoudsopgave

Samenvatting	2
1 Een samenleving in verandering	4
2 Een evolutie naar een flexibel onderwijsmodel	5
3 Sleutelbegrippen in een inclusieve visie op onderwijs en samenleven	6
3.1. Een definitie van inclusie en inclusief onderwijs	6
3.2. Het universele recht op onderwijs	6
3.3. Een denkoefening vanuit mogelijkheden in een ruime context	7
4 Inclusief onderwijs als opstap voor een inclusieve samenleving	8
4.1. Een flexibel onderwijsmodel: de brede, open en inclusieve schoolomgeving	8
4.2. Een flexibel onderwijsmodel: het inclusief onderwijscontinuüm als handvat	9
5 Naar een recht op inclusief onderwijs voor elk kind	10
6 Conclusie	11
7 Verklarende woordenlijst	12





1| Een samenleving in verandering

De toenemende diversiteit in onze samenleving plaatst de huidige onderwijsorganisatie voor complexe uitdagingen om tegemoet te komen aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van alle leerlingen en om een kwalitatief onderwijsloopbaanperspectief te waarborgen. Bovendien moeten we meer dan ooit inzetten op het verbinden van individuen om het samen leren samenleven te realiseren. Een brede focus op ontwikkeling met de nadruk op mogelijkheden eerder dan beperkingen en voldoende kansen voor een gedifferentieerde aanpak zijn daarbij cruciaal.

Deze beweging gaat hand in hand met de ratificatie van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap door België in 2009. De veranderende wijze waarop de maatschappij personen met een handicap benadert is de uitdrukking van een mentaliteitswijziging (*mindshift*), in die zin dat er een verschuiving merkbaar is van een louter denken in termen van medisch deficit naar een denken in termen van potentieel en autonomie. In het onderwijs betekent dit dat een strikt onderscheid tussen gewoon en buitengewoon onderwijs een hindernis vormt om inclusief onderwijs te realiseren. De reeds genomen beleidsinitiatieven zoals geïntegreerd onderwijs (verder GON), inclusief onderwijs (verder ION), waarborgregeling e.a. zijn uitingen van deze mentaliteitswijziging in Vlaanderen, waarbij men evolueert naar een continuüm van diensten tussen gewoon en buitengewoon onderwijs in een groeipad naar meer inclusief onderwijs. Ook de hervorming van de leerlingenbegeleiding in Vlaanderen speelt hierbij een rol. De leerling staat centraal, met het gevolg dat de rollen en verantwoordelijkheden van de betrokken actoren opnieuw afgebakend worden. Leerlingenbegeleiding staat niet los van het onderwijsgebeuren maar maakt er met het oog op inclusie een belangrijk deel van uit.

Voormalig minister van Onderwijs Frank Vandenbroucke lanceerde het leezorgkader als model om onderwijs- en opvoedingsbehoeften van lerenden te formuleren en te concretiseren. Het leezorgkader was een belangrijke stap naar meer aandacht voor potentieel en autonomie van de lerenden. In een eerste stap wordt inclusief onderwijs gestimuleerd door het M-decreet. Het definiëren van aanpassingen, waaronder StiCoRD-i-maatregelen, het decretaal verankeren van het zorgcontinuüm, handelingsgericht werken en handelingsgerichte diagnostiek vanuit een interactieve visie en sociaal model van handicap, bieden kansen om te verbinden vanuit een gemeenschappelijk gedragen visie en voorzien in belangrijke hefboomen om inclusie te realiseren. De evolutie naar een vernieuwd model van GON komt tegemoet aan de noodzaak om het zorgaanbod in het gewoon onderwijs te verbreden en te versterken. Ook de kinder- en de buitenschoolse opvang kunnen op ondersteuning voor inclusie rekenen. De ondersteuning verschuift van het leerlingenniveau naar het klas- en schoolniveau. GON-begeleiders ondersteunen de leerling niet meer enkel individueel maar zetten steeds meer in op het versterken en professionaliseren van leerkrachten en schoolteams. Het versterken van de leerkracht en de schoolteams verhoogt de slagkracht van het gewoon onderwijs om te evolueren naar inclusief onderwijs.





2| Een evolutie naar een flexibel onderwijsmodel

De veranderingen in de samenleving bieden kansen om te groeien naar een ander flexibel onderwijsmodel waarbij de focus prioritair ligt op het proces dat met leerlingen gelopen wordt. Waar in het onderwijs grotendeels werd gedacht vanuit een gemeenschappelijk standaardcurriculum en een klassieke onderwijsstructuur met een jaarklassensysteem, komen we nu in een steeds meer gediversifieerde situatie terecht waarin we worden uitgedaagd om onderwijs op maat van elk kind te realiseren, wat niet evident is. Dat nieuwe onderwijsmodel focust op het maximaliseren van het potentieel om samen te leren en met elkaar samen te leven. In dit onderwijsmodel is het buitengewoon onderwijs niet langer een plaats maar een dienstverlening die flexibel ingezet wordt naargelang van de mogelijkheden, het potentieel en de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van elke leerling¹. De diensten zoals we die nu kennen in het buitengewoon onderwijs maken deel uit van deze specifieke dienstverlening en ook van de brede, open school. Men verlaat het klassieke onderscheid tussen gewoon en buitengewoon onderwijs voor een flexibel onderwijsmodel waarin verbinding gecreëerd wordt tussen de pedagogisch-didactische visie, leerlinggerichte dienstverlening, de infrastructuur en de inrichting van de beschikbare ruimte.

Het GO! is pleitbezorger van inclusieve schoolomgevingen waar kinderen en jongeren samen leven en samen leren. Het uitgangspunt daarbij is dat wij met een kwaliteitsvol onderwijs- en zorgaanbod maximaal moeten inzetten op de ontwikkeling van alle kinderen op basis van hun interesses, leerstijlen, talenten en mogelijkheden. In verband met de term 'inclusieve schoolomgevingen' moet een en ander verduidelijkt worden. Inclusie is immers een containerbegrip, waar heel verschillende betekenissen onder schuil kunnen gaan.

¹ Het principe van "Special education is a service, not a place" kent een breed draagvlak in de theorievorming over inclusie.





3| Sleutelbegrippen in een inclusieve visie op onderwijs en samenleven

3.1. Een definitie van inclusie en inclusief onderwijs

We beschouwen inclusie als een relationele grondhouding die de verbondenheid tussen mensen als uitgangspunt én als doelstelling van het pedagogisch handelen naar voren schuift. We zien verbinding tussen mensen immers als cruciaal om van diversiteit een toegevoegde waarde te maken: het verschillend zijn hebben we allemaal gemeenschappelijk en die ervaring vormt het uitgangspunt om samen te zoeken naar manieren om betekenisvol met diversiteit om te gaan en hierdoor te groeien. Als we vervolgens de stap zetten van inclusie naar inclusief onderwijs, bestaat er heel wat begripsverwarring; in de werkcontext verwijst 'inclusief onderwijs' ruwweg naar twee grote betekenisclusters:

1. In de brede zin van het woord verwijst 'inclusief onderwijs' naar een bepaalde manier om over onderwijs te denken. Centraal staat daarbij het idee van 'insluiting', ervoor zorgen dat alle lerenden 'erbij horen' maar ook 'erbij willen horen'. Over de grenzen van verschillen heen moeten we op basis van gelijkwaardigheid met elkaar leren samenleven. Alleen op die manier kunnen we samen vormgeven aan de samenleving die ons met elkaar verbindt.
2. Tegelijk verwijst 'inclusief onderwijs' naar een concrete praktijk. Het gaat dan om het bewerkstelligen van de mogelijkheden om kinderen en jongeren met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften een plaats te geven in het gewoon onderwijs. In het verleden kwamen deze leerlingen bijna evident in het buitengewoon onderwijs terecht. Beleidsinitiatieven zoals zorgverbreding, ION, GON en het M-decreet vormden stuk voor stuk belangrijke opstappen om inclusief onderwijs als praktijk verregaand mogelijk te maken in het Vlaamse onderwijs.

Het onderscheid tussen deze beide invullingen van het inclusiebegrip brengt vaak heel wat misverstanden met zich mee. Hier krijgt inclusie een verruimde invulling, die zich niet beperkt tot initiatieven om lerenden met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften een plaats te geven in het gewoon onderwijs en die als dusdanig naast of tegenover het buitengewoon onderwijs staat. We gaan uit van brede, inclusieve scholen die met een breed ondersteuningsaanbod een plaats bieden aan alle kinderen, met hun diverse onderwijs- en opvoedingsbehoeften. Inclusief onderwijs is met andere woorden geen specifiek initiatief dat zich richt tot een beperkt segment van leerlingen met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften; veel verregaander kunnen we het beschouwen als een richtinggevend principe om over de kwaliteit van ons onderwijs en de school na te denken. Het is de bril waarmee we naar onderwijs kijken – vanuit een relationele grondhouding van verbondenheid en met het oog op het samenleven. Om de scope van die verruimde invulling verder te specificeren, staan we stil bij de samenhang tussen inclusie en het recht op onderwijs.

3.2. Het universele recht op onderwijs

Een van de doelstellingen van het pedagogisch project van het GO! (verder PPGO!) is de realisatie van het recht op onderwijs voor elk kind. Het uitgangspunt daarbij is dat het recht op onderwijs geen vaststaand gegeven is. Verschillende mensenrechtenverdragen bieden weliswaar definities van dit recht, maar laten tegelijk ruimte voor heel uiteenlopende interpretaties en invullingen om dit recht concreet te realiseren. De meest voor de hand liggende interpretatie verwijst naar het tegemoetkomen aan de formele voorwaarden om alle kinderen toegang te verschaffen tot het onderwijssysteem, door bijvoorbeeld het recht op inschrijving in regelgeving te gieten en afdwingbaar te maken.





3| Sleutelbegrippen in een inclusieve visie op onderwijs en samenleven

Vanuit pedagogisch perspectief is dat onvoldoende: het recht op onderwijs gaat niet alleen om een formeel recht op toegang, maar veronderstelt ook een aanbod op maat van de gebruikers. Het recht op onderwijs kan dus geen eenduidige of vaste betekenis hebben. Meer nog: het krijgt pas betekenis als het als zodanig door de lerenden wordt ervaren. De school moet de lerenden 'insluiten' door voor hen de mogelijkheden te creëren om te participeren aan het onderwijsgebeuren. De school heeft hierbij ook aandacht voor het welbevinden en het leerplezier van de lerende.

Het recht op onderwijs voor elk kind realiseren betekent dat elk kind gelijke kansen krijgt om zich te ontwikkelen. Het voorgaande leert ons met andere woorden dat het onderwijsaanbod niet gestoeld is op een vaste standaard, maar inspeelt op de verschillen die zich voordoen; lerenden krijgen pedagogische, didactische en sociaal-emotionele ondersteuning afgestemd op de eigen interesses, talenten, leerstijlen en mogelijkheden. Met andere woorden, vanuit pedagogisch perspectief krijgt het recht op onderwijs pas substantie als de gebruikers het aangeboden onderwijs als betekenisvol ervaren en daardoor volwaardig kunnen participeren.

3.3. Een denkoefening vanuit mogelijkheden in een ruime context

Om de doelstelling van maximale ontwikkelingskansen voor elk kind waar te maken, moeten we uitgaan van de mogelijkheden die zich aandienen. Naast de relationele grondhouding van verbondenheid en een verruimde invulling van het recht op onderwijs is ook 'mogelijkheden' een sleutelbegrip om inclusie waar te maken.

Het is belangrijk dat we niet in de val trappen om 'mogelijkheden' te begrijpen als een personeigenschap. Die zienswijze biedt op het eerste zicht misschien wel een uitweg uit het deficit denken (de focus verschuift immers van de 'beperkingen' van kinderen naar hun 'mogelijkheden, leerstijlen, interesses en talenten'), maar blijft voorbijgaan aan de rijkdom van een relationeel perspectief. Evenmin bedoelen we met 'mogelijkheden' de eenzijdige kijk om 'het mogelijke in het werk te stellen om zo verregaand mogelijk het onderwijs aan te passen aan de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van leerlingen'.

De term 'mogelijkheden' in een relationeel perspectief thematiseert het complexe samenspel tussen die verschillende factoren. Daarmee komt het samen leren en samen leven centraal te staan: door niet uit te gaan van het kind en zijn behoeften dan wel het beschikbare onderwijsaanbod, maar door creatief en samen met elkaar onderwijs betekenis te geven en waar te maken voor elk kind. In een ruimere context gaan 'mogelijkheden' over specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften maar ook over infrastructuur en materialen, over financiële en personele mogelijkheden, lokale situaties en overkoepelende wetgevende kaders.

Onderwijs dat gedacht is vanuit mogelijkheden stelt de vraag centraal hoe we binnen het complexe samenspel van al die factoren maximaal betekenis kunnen geven aan de onderwijsleerprocessen voor elk kind. Op die vraag bestaat geen eenduidig antwoord: ze zal altijd moeten worden beantwoord in co-constructie, binnen de specifieke kenmerken van een leeromgeving, haar lerenden en personeel. Daar samen werk van maken door mogelijkheden maximaal te benutten is waar het in inclusief onderwijs over gaat.





4| Inclusief onderwijs als opstap voor een inclusieve samenleving

Het voorgaande veronderstelt een verregaande mentaliteitswijziging en betekent inderdaad dat we met een andere bril naar onderwijs kijken. Maar de omslag gaat veel verder dan de grenzen van de school: inclusief denken en handelen betekent dat we op een andere manier naar mensen kijken en in de wereld staan. Het is de opstap om samen te bouwen aan een andere, meer inclusieve samenleving die aan iedereen een plaats wil geven. Die samenleving heeft haar naam niet gestolen; ze stelt het samen leven centraal en gaat uit van de verbondenheid tussen mensen om met verschillen om te gaan.

Die benadering brengt grote uitdagingen teweeg, zowel voor het personeel als voor de context waarin zij moeten werken. Voor veel praktijkwerkers is die zienswijze nu al een evidentie, maar wat de werkomgeving betreft is er nog werk aan de winkel. In wat volgt gaan we verder in op de brede school als omgeving om inclusief onderwijs vorm te geven. Dit schoolconcept verwijst zowel naar de materiële schoolomgeving als naar een pedagogisch-didactische benadering van het gedeelde leer- en samenleefproces.

4.1. Een flexibel onderwijsmodel: de brede, open en inclusieve schoolomgeving

De school van de toekomst is een brede, open en inclusieve schoolomgeving. Partners uit verschillende sectoren hebben een samenwerkingsverband en bieden leerlinggerichte dienstverlening om een brede leer- en leefomgeving te creëren, zowel op school als in de vrije tijd. Er ontstaat een voortdurende wisselwerking en samenwerking tussen het onderwijs en andere sectoren. Het buitengewoon onderwijs is in deze schoolomgeving niet langer een plaats maar een (buitengewone) dienstverlening die flexibel ingezet wordt naargelang van de mogelijkheden, het potentieel en de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van elke leerling en afgestemd met de (klas)groep. De dienstverlening kan verschillende vormen aannemen: het team versterken en ondersteunen, individuele interventies of structurele en permanente ondersteuning en omkadering. De laatste vorm blijft dus eveneens mogelijk vanuit de (buitengewone) dienstverlening.

Voor de zorgbehoeften van een deel van de lerenden veronderstelt deze nauwe én structurele samenwerking over sectoren heen dat er ondersteuning geboden wordt vanuit belendende sectoren, zoals Welzijn en Gezondheid. De inclusieve schoolomgeving wordt gekenmerkt door de verbinding tussen een sterke pedagogische visie, leerlinggerichte dienstverlening, infrastructuur en de inrichting van de beschikbare ruimte. In een inclusieve schoolomgeving betrekken de centra voor leerlingenbegeleiding vanuit hun draaischijffunctie onder andere de expertise uit de Integrale Jeugdhulp (verder IJH) met bijvoorbeeld het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap (verder VAPH) voor specifieke hulpvragen. Ook de trajecten van het deeltijds onderwijs krijgen een volwaardige plaats in de inclusieve schoolomgeving. Voor leerlingen die het risico lopen om vroegtijdig de school te verlaten zonder diploma biedt dit kansen om aan te sluiten bij het voltijds onderwijs.

Inclusie start of stopt niet bij het rinkelen van de schoolbel. Dit betekent dat ook de verblijfsmogelijkheden van leerlingen in dit verhaal moeten worden meegenomen. Pedagogisch-didactische continuïteit waarborgt en versterkt de ontwikkelingskansen van de leerling. Verregaande afstemming tussen onderwijsniveau en onderwijsvormen moet die continuïteit waarborgen. Het concept van de brede school maakt dit mogelijk. Dat laatste veronderstelt dat verschillende diensten zoveel mogelijk fysiek worden samengebracht én dat er interdisciplinair wordt samengewerkt.





4| Inclusief onderwijs als opstap voor een inclusieve samenleving

4.2. Een flexibel onderwijsmodel: het inclusief onderwijscontinuüm als handvat

In de brede, open en inclusieve schoolomgeving wordt voor elke leerling gestreefd naar gelijke ontwikkelingskansen. Daarbij worden beperkingen gemilderd of weggewerkt door aangepaste zorg- en onderwijsvoorzieningen en leerlinggerichte dienstverlening. De diversiteit aan onderwijs- en opvoedingsbehoeften van leerlingen veronderstelt een onderwijscontinuüm, geïnspireerd op het zorgcontinuüm, waarbij het aanbod dermate gevarieerd en flexibel is om maximale insluiting en participatie voor elke lerende te bewerkstelligen. Een proactieve werking met de focus op een procesgerichte benadering en de ontwikkelingsvorderingen van lerenden staat hierbij voorop. Als we het onderwijscontinuüm in de praktijk brengen vormt gedifferentieerd onderwijs met onder andere aandacht voor curriculum-differentiatie het fundament.

Het onderwijscontinuüm behelst steeds meer een aanbod op maat van de leerling. Dit aanbod bestaat uit aangepaste zorg- en onderwijsvoorzieningen en leerlinggerichte dienstverlening. Leerlinggerichte dienstverlening omvat bijvoorbeeld de aanpassingen zoals geformuleerd in het M-decreet en ook de dienstverlening zoals we die nu kennen in het buitengewoon onderwijs. Deze dienstverlening is te situeren op verschillende niveaus: bijvoorbeeld het gemeenschappelijk of individueel aangepast curriculum, de pedagogisch-didactische aanpak, de aard en intensiteit van de ondersteuning en het inzetten van omkadering en materiële middelen.

De wijze waarop een school via het onderwijscontinuüm een aanbod met aangepaste zorg- en onderwijsvoorzieningen en leerlinggerichte dienstverlening uitwerkt, hangt samen met de voortdurende oefening om de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van de leerling af te stemmen op het onderwijsaanbod binnen de brede school. Dit wordt in kaart gebracht wordt door handelingsgerichte diagnostiek. Zo ontstaan er combinaties van aanpassingen die de school binnen haar aanbod realiseert, al dan niet gebruikmakend van de specifieke expertise en (buitengewone) dienstverlening die binnen de brede school voorhanden is, of in samenwerking met externe partners. De aanpassingen kunnen verschillende vormen aannemen: het team versterken en ondersteunen, individuele interventies, structurele en permanente ondersteuning en omkadering. Structurele en permanente ondersteuning en omkadering blijven mogelijk vanuit de (buitengewone) dienstverlening.

De visie op een onderwijscontinuüm zoals hierboven beschreven leidt ertoe dat de indeling in types wordt verlaten. Een dergelijke indeling botst immers met de procesgerichte benadering van onderwijs aan leerlingen met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften. Daarenboven leidt deze indeling tot een grofmazige benadering van onderwijs- en opvoedingsbehoeften, waardoor men onmogelijk kan komen tot onderwijs op maat enerzijds en de organisatie van een onderwijsstructuur die zich hiertoe leent anderzijds.





5| Naar een recht op inclusief onderwijs voor elk kind

De voorgenoemde visie op inclusief onderwijs wil richtinggevend zijn om ons onderwijs in de toekomst te denken en vorm te geven. De inzet daarvan is ondubbelzinnig om de klassieke tweedeling tussen gewoon en buitengewoon onderwijs achterwege te laten. In die ambitie ligt een cruciaal onderscheid met het M-decreet. Daarin wordt een 'recht op gewoon onderwijs' naar voren geschoven als finaliteit. Dat is niet hetzelfde als een universeel 'recht op inclusief onderwijs'. Bij het recht op gewoon onderwijs blijft men immers uitgaan van de verhouding gewoon – buitengewoon en beperkt de doelstelling zich tot een verschuivende leerlingenstroom van het tweede naar het eerste.

Dat is een belangrijke, noodzakelijke en waardevolle stap vooruit om meer ontwikkelingskansen en mogelijkheden te bieden aan leerlingen die nu in het buitengewoon onderwijs schoollopen. Maar als we inclusief onderwijs echt willen waarmaken, moeten we nog een stap verder gaan en is het uitgangspunt een flexibel onderwijsaanbod naargelang van bestaande opvoedings- en onderwijsbehoeften en mogelijkheden. In die mentaliteitswijziging ruimt de vraag 'wat is er aan de hand met deze leerling?' baan voor een andere: 'welke mogelijkheden zijn er voor deze leerling?'. Hierbij gaan we uit van een *growth mindset*. We kijken samen met leerlingen naar hun eigen interesses, talenten, leerstijlen en mogelijkheden en stimuleren hen om te groeien en hun intrinsieke motivatie aan te spreken. We krijgen zicht op de bronnen van motivatie om te leren en streven naar persoonlijke groei, ontwikkeling en succes. Enkele randvoorwaarden zijn hiervoor absoluut noodzakelijk.

Zo veronderstelt de realisatie van inclusief onderwijs dat men uitgaat van de combinatie van de wijze waarop scholen en leraren de onderwijsomgeving moeten vormgeven om adequaat te kunnen inspelen op het potentieel van leerlingen enerzijds en de onderwijs- en opvoedingsbehoeften van leerlingen anderzijds. Dit impliceert interdisciplinariteit waarbij verschillende experts over de disciplines heen met elkaar samenwerken en niet naast elkaar. Het leezorgconcept dat in het verleden werd ontwikkeld, biedt ons enkele bruikbare handvatten en geeft een fijnmazigere benadering van wat leerlingen echt nodig hebben. Vanuit een krachtig onderwijscontinuüm wordt het aanbod afgestemd op de behoeften van elke leerling.

Naast het ondersteunen van flexibele leertrajecten, moet inclusief onderwijs ook ingang vinden in het niet-leerplichtonderwijs om maximale participatie van mensen met specifieke onderwijs- en opvoedingsbehoeften mogelijk te maken.

Schoolgebouwen hebben nog te vaak een eenzijdige bestemming en zijn nog onvoldoende aangepast aan de diversiteit aan mensen met specifieke onderwijs- en zorgbehoeften. Vanuit een integrale benadering die de infrastructuur, de inrichting van de beschikbare ruimte, leerlinggerichte dienstverlening en een pedagogisch-didactische visie met elkaar verbindt, moeten we schoolgebouwen zo uitrusten, dat ze tegemoetkomen aan de verscheidene behoeften en dat ze tegelijkertijd ruimte bieden voor diverse manieren om onderwijs te organiseren.

Het voorgaande leert ons dat de groei naar inclusie gefaseerd verloopt. Het impliceert een cultuurverandering die alleen via de weg van geleidelijkheid vorm kan krijgen. Er is niets substantieels hervormd aan het huidige onderwijslandschap, noch aan de verhouding tussen gewoon en buitengewoon onderwijs, maar toch kunnen we de eerste bouwstenen leggen om inclusief onderwijs gaandeweg te realiseren. Binnen en buiten de contouren van het M-decreet zijn er kansen om verder te bouwen aan de fundamenten van inclusief onderwijs.

Zoals verbinding tussen mensen essentieel is om van diversiteit een toegevoegde waarde te maken, is verbinding tussen alle onderwijs- en externe partners cruciaal om inclusief onderwijs effectief waar te maken. Via een betekenisvolle samenwerking binnen het onderwijs en over het onderwijs heen leggen we het pad naar inclusie en wordt samen leren samenleven een concreet gegeven.



6| Conclusie

Niet toevallig is 'samen leren samenleven' de slagzin van het vernieuwde PPGO!: het geeft uitdrukking aan een maatschappelijke kernopdracht van onderwijs. En daarin is de realisatie van inclusief onderwijs geen randgegeven voor een beperkte groep leerlingen, of een beleidsthema naast alle andere, maar is het een richtingwijzer naar de doelstelling én het uitgangspunt van het onderwijs zelf: het recht op persoonlijke ontplooiing ongeacht individuele beperkingen en mogelijkheden, met het oog op maatschappelijke insluiting.

Het GO! is pleitbezorger van inclusieve schoolomgevingen waar kinderen en jongeren samen leren samenleven. De visie op inclusie is gebaseerd op de overtuiging dat de kloof tussen de vooropgestelde doelstellingen in het PPGO! en het huidige onderwijsmodel overbrugd kan worden. Vanuit die overtuiging kiezen we er resoluut voor om flexibel en innovatief in te spelen op de maatschappelijke context en de uitdagingen van de samenleving. Hiermee beoogt het GO! de groei naar een inclusieve schoolomgeving die toelaat om het PPGO! te realiseren vanuit een maximale samenwerking met alle belanghebbenden en vanuit de kracht van elke schakel.





TERM	VERKLARING
GON	GON staat voor 'geïntegreerd onderwijs' en betekent dat leerlingen met een beperking les volgen in een school voor gewoon onderwijs met begeleiding vanuit een school voor buitengewoon onderwijs. GON-begeleiding is gericht op participatie van deze leerlingen aan het gemeenschappelijk curriculum.
ION	ION staat voor 'inclusief onderwijs' en betekent dat leerlingen met een verstandelijke beperking naar een school voor gewoon onderwijs gaan met begeleiding vanuit een school voor buitengewoon onderwijs. ION-begeleiding is meer gericht op persoonlijke ontwikkeling, zelfredzaamheid en sociale integratie van deze leerlingen.
Waarborg	In het schooljaar 2015 - 2016 werd een pre-waarborgregeling in het basisonderwijs opgestart. Hiermee worden middelen van het buitengewoon onderwijs ingezet voor ondersteuning in de klas in het gewoon basisonderwijs. De waarborg verwijst naar de regeling voor het schooljaar 2016 - 2017.
StiCoRDi	Deze term staat voor 'stimulerende, compenserende, remediërende en dispenserende' maatregelen. Zo ondersteunen we het leren van alle leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften, ongeacht de beperking die officieel bij hen werd vastgesteld. Alle leerlingen die (tijdelijk) moeilijkheden ervaren bij het leren en daardoor beperkt worden in hun participatie aan het onderwijsgebeuren, kunnen StiCoRDi - maatregelen nodig hebben. Deze maatregelen maken een sterke leeromgeving voor alle leerlingen mogelijk.
Onderwijs- en opvoedingsbehoeften	Met deze term bedoelt men de randvoorwaarden die vervuld moeten zijn om de opvoedings- en onderwijspraktijk vorm te geven. Het gaat hierbij over de kenmerken van leerlingen, leerkrachten en de ruimere context waarop moet worden ingespeeld.
Curriculumdifferentiatie	Daarmee bedoelt men de differentiërende maatregelen die inspelen op een inhoudelijk aanbod in het curriculum.
Interdisciplinariteit	Dit betekent dat verschillende disciplines en betrokken actoren actief samenwerken binnen en buiten het onderwijs gericht op geïntegreerde ondersteuning en aanbod.

